

M. ŞEHMUS GÜZEL

REFERANDUM YAZILARI : 3

« EVET » KAZANMAZSA/KAZANAMAZSA

Her halk oylaması referandum sayılmaz, sayılmayabilir. Bir halk oylamasının referandum, hakiki ve gerçek (özel olarak iki kelimeyi de yazıyorum) referandum sayılması için gerekli ve zaruri şartlar vardır. Çünkü temsili demokrasiler için « uyarı » ve « kendine gel » aşısı gibi bir rol de oynayabilecek, rayından çıkmış veya çıkmak üzere olana demokrasilerde halkı, seçmenleri temsilden uzaklaşmış olanları uyandırıcı bir rol de oynayabilecek referandum, bu anlamda ve bu bağlamda asil ve asli bir özellik taşıyor. Hele anayasa değişikliği veya yeni bir anayasanın kabulü için düzenlenen bir referandumda.

Bunun için bu tür referandumlarda nitelikli bir oylama, « ikili çoğunluk » (« double majorité»/duble çoğunluk) tercih edilir : Her devletin kendi idari yapılanmasına göre, belli sayıdaki kantonların (İsviçre’de), illerin, bölgelerin, federal yapılı bir devlette belli sayıdaki federe devletin yarısından çoğunda çoğunluk ile seçim kütüklerine kayıtlı seçmenlerin yüzde elli artı bir çoğunluğu. İkili çoğunlukla referandumun kazanılmasıyla meşruiyetin hakkıyla elde edildiği kabul edilir. Basit çoğunluk değil, nitelikli, ikili çoğunluk. Evet ancak ikili çoğunlukla referandumun sonucuna hakiki meşruiyet kazandırdığı kabul edilir. Geçmiş dönemlerde kimi devlette referandumda yüzde elli artı bir yerine yüzde 60 arandığı bile oldu ...

Anayasa değişiklikleri, yeni bir anayasanın kabulü, rejim değişikliği gibi konularda düzenlenen referandumun geçerli olması için asla ama asla basit çoğunlukla yetinilemez. Yetinilmemelidir. Evet halk oylamasına katılanların, sadece oy kullananların oylarının çoğunluğu ile yetinilemez. Nitelikli çoğunluk gereklidir. Ve bu da, enazından, iki şartlıdır : Coğrafi alanda çoğunluk, seçim kütüklerine kayıtlı seçmenlerin çoğunluğu ... Bir örnek olarak Macaristan’da birkaç ay önce düzenlenen referandumu anımsayabiliriz : Basit çoğunluk sağlanmasına rağmen referandum geçerli sayılmadı. Bu konuda birçok örnek bulunuyor.

Referandum halkın doğrudan doğruya sözü olması açısından, halktan gelmesi niteliği sayesinde ve kapsadığı konuya üst meşruiyet kazandırdığından, kabulünün de diğer hukuki düzenlemelere göre daha üst düzeyde, daha nitelikli olmasının aranması, tercih edilmesi doğaldır. Bunun içindir ki demokrasilerin daha iyi yürütülmesi, yürümesi, halk(lar)ın yönetimde etkisini somutlaştırma olanağıyla ve değişik türleriyle referandum doğrudan doğruya demokrasinin binbir ve değişik nedenlerle mümkün olmadığı coğrafyalarda ve zaman dilimlerinde ihmal edilemeyecek ciddi, önemli, vazgeçilemez bir teknik, bir araçtır. En iyi biçimde kullanılması mümkündür. Tersine de. Örneğin referandum cumhuriyetçi yapısal dengeli bozucu nitelik taşıyamamalıdır, bilhassa kuvvetler arasındaki ayrılığa dokunmamalıdır. Referandumda oy kullananlar figüran konumuna getirilmemelidir. Referandum ciddi bir meseledir, referanduma katılanlar birer aktör, evet hakiki birer aktör olarak görevlerini yerine getirdiklerinde referandum sonucuna da gereken önem verilmelidir.

Referandumda oy sandığına gitmek kadar gitmemek de önem kazanıyor. Bu nedenle referandum sonucunun geçerli olması için seçmen kütüklerine kayıtlı olanların çoğunluğu şartı aranıyor. Oy sandığına kadar gitmek ve beyaz o vermek de önemli. Bunların tümünün dikkate alınması gerekiyor. Sadece basit çoğunluğa sahip bir referandum sonucunun kabul edilmesi doğru olmaz. Böyle bir sonuç geçersizdir.

Türkiye’de referandumun mutlaka olumlu biçimde oylanacağı sanılıyor. Hesaplar bunun üzerine kuruluyor. Başka bir sonuç beklenmediği için referandum olumsuz sonuçlanınca ne yapılacağı da bilinmiyor. Böylesi bir durumda ne tür kararlar alınacağı da. Oysa oylamanın olumlu biçimde biteceğinin garantisi yok.

Seçmenlerin önemli bir bölümü artık Recep Tayyip Erdoğan'a ve yakın çevresine de bir « ders vermeli ! » diyerek hayır oyunu tercih edebilir. O zaman referandumun yaratıcısı, başlatıcısı, birinci oyuncusu ne yapacak ? Bu son derece önemli bir soru? Değişik örneklerinde ve tarihi deneyimlerle öteden beri saptandığı gibi, referandumun özendiricisi, birinci derecedeki savunucusu, « ortadireği », referandumun olumsuz bir biçimde bitmesiyle artık görevini sürdüremez. Çünkü seçmenler « Hayır » diyerek sadece anayasayı, anayasa değişikliklerini, rejim değişikliğini değil, bunların baş sorumlusunu, referandumla özdeşleşmiş yöneticisini de red ediyor. Bunun başka türlü anlaşılması, yorumlanması da mümkün değildir. Su testisi su yolunda kırılır örneği. Bilinen örnekleriyle referandum yöntemini sık kullanan Charles de Gaulle'ü burada anmanın tam sırasındır.

Evet Charles de Gaulle başını çektiği her referandum öncesinde, « Önerdiğim konuda 'evet' çoğunluğu elde etmezse cumhurbaşkanlığından istifa ederim » dedi. Çekirge gibi bir sıçradı, iki sıçradı, üçüncü de Fransa seçmenleri De Gaulle'ü sobelediler : Nisan 1969'da Fransa'da « Bölgeler yaratılması ve Senato'ya çeki düzen verilmesi » konusundaki referandumda hayır oyları çoğunluğu kazanınca De Gaulle sözünü tuttu ve iktidarı terketti. 1958'den 1969'a onbir yıl iktidarda kaldı : 1958'de kendine uygun yarı başkanlık rejimini kuran Anayasa referandumunun olumlu sonuçlanmasıyla cumhurbaşkanı seçildi, onbir yıl sonra olumsuz sonuçlanan bir referandumla bir daha geri dönmek üzere siyasetten ayrıldı. Bir referandumla geldi bir diğeriyle gitti. Fransa derin bir nefes aldı.

Bu konuda başka örnekler de var : En son örnek olarak, daha birkaç ay önce, AB'den ayrıl(ma)mak konusundaki referandumun düzenlenmesine öncülük eden, AB'den ayrılmamak için çabalayan ama referandumda ayrılmak sonucunun/Brexit (« British Exit ») çıkması üzerine istifa eden İngiltere Başbakanı David Cameron'u analım.

İşte bu bağlamda sorumuzu yineleyebiliriz :

« Hayır » oylarının çoğunluğu halinde Türkiye'de ne olacak ? Bugünkü cumhurbaşkanı özendiği, oluşumu için yıllardır uğraştığı ve referanduma gidilmesine yol açtığı başkanlık rejimini getirecek anayasa değişiklikleri kabul edilmezse istifa edecek mi ? İstifa ederse sonrasında neler olacak ? Ve benzeri ve yanıtlanmayı bekleyen birçok soru daha var.